

Oktober 1943. De danske jøders flugt og fangenskab

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/9016/7482/2443/Skaermbillede_2023-01-27_kl_13.27.07.png)

(https://krigsvidenskab.dk/application/files/9016/7482/2443/Skaermbillede_2023-01-27_kl_13.27.07.png)

()

Titel: Oktober 1943. De danske jøders flugt og fangenskab

Forfatter: Simon Kratholm Ankjærgaard

Forlag: Lindhardt & Ringhof

År: 2022

Sider: 384

Pris: 399,95 DKK

Anmelder: Bjarne Maurer

Bedømmelse: 4 faner ud af 5

Historien om den nazistiske aktion mod de danske jøder i efteråret 1943, og jødernes formidable redning til Sverige kan godt fortælles igen og igen. Det er et af de få lyspunkter i det industrielle massemord af Europas jøder og en række andre befolkningsgrupper, som den nazistiske racelære ønskede at udrydde. Flere Holocaust historikere bl.a. Lucy Dawidowicz har påpeget, at det var Hitlers sidste store felttog under krigen, der efter nederlagene i Nordafrika og Stalingrad ikke stod til at vinde.

Indledningsvis skal det nævnes, at dette værk er udgivet i et overordentlig fint format. Den er trykt på kvalitetspapir med store typer, og der er mange helsidesfotografier. Bogen er holdt i et stort format, og er en perfekt gave til den historiskinteresserede læser, der ønsker at skildre med sin interesse.

Bogen er kronologisk opbygget med indledende kapitler om den europæisk jødedom både før og efter den nazistiske magtovertagelse i 1933. Den traditionelle antisemitisme, der har rod i et gammelt religiøst kompleks og et social-økonomisk forhold, blev af nazisterne yderligere forstærket af racebiologisk pseudovidenskabelig propaganda. Fokus er lagt på de meget detaljerede kapitler om de anspændte og nervøse dage fra den militære undtagelsestilstands indførelse i Tyskland den 29. august 1943 til selve aktionen natten mellem den 1. og 2. oktober samme år. Forfatteren Simon Kratholm Ankjærgaard redegør for de mange rygter og reaktioner fra de danske myndigheder og andre af de involverede. Især får man kuldegysninger, når man læser om planen for den danske internering af jøderne i Horserødlejren. I Holland og Frankrig blev jøderne interneret i lejre af lokalt politi, hvorefter SS deporterede dem til udryddelseslejrene i øst. Denne kollaboration traumatiserede på mange måder begge lande i lang tid efter krigsafslutningen. I Danmark satte den tyske Rigsbefuldmægtigede,

Werner Best, dog en stopper for planen den 28 september. Samtidigt ankommer en ordre fra Berlin om at iværksætte arrestationen af danske heljæder og samme dag får ledende socialdemokratiske politikere en advarsel om den forestående aktion. Advarselsens forløb fra Dagmarhus og til den jødiske menighed har været omdiskuteret i mange år. Var det virkelig en SS-general og antisemit, der lækkede operationen? Dr. Phil Hans Kirchoff har i sin bog om "Samarbejde og modstand" fra 2001 (Syddansk Universitetsforlag, red.) etableret den bredt anerkendte teori om, at det rent faktisk var Werner Best, der iscenesatte et dobbelt spil. Best tog initiativ til jødefølgelserne, men samtidig lod han information sive til sin underordnede skibsfartsattaché Georg Duckwitz. Forfatteren Ankjærgaard følger stort set Kirchoffs årsagsforklaring. Flugten var nu eneste mulighed.

Kapitlerne om de 7000 jøders flugt og de 470, der blev arresteret og deporteret til den særlige koncentrationslejr, Theresienstadt, nordøst for Prag er dramatisk læsning. Det giver nerve til historien at læse, hvordan det danske civilsamfund træder i karakter og hjælper deres landsmand med flugten. Man får et fint indtryk i bogen af de første kaotiske dage, og også hvorledes flugten hurtigt bliver bedre organiseret og kontrolleret. Forfatteren konkluderer blandt andet, at der sandsynligvis kom 2000 jøder gennem Bispebjerg Hospital i løbet af få uger. De tragiske begivenheder – blandt andet drab, selvmord og drukneulykker er også medtaget. Der er et enkelt punkt, der har særlig interesse. Hvem angav de 60 jøder på kirkeloftet og de 25 i menighedshuset i Gilleleje? En lokal kvinde blev efter besættelsen i byretten idømt 16 års fængsel for angiveriet, men senere frifundet i landsretten. Hvad forårsagede, at dommerne kunne nå til så forskellige konklusioner? Forfatteren giver os en mulig forklaring på det enkelte forhold, at Gestapo fra Helsingør kører direkte til kirken og omringer området. En analyse af dokumenterne fra retssagerne kan måske give et yderligere fingerpeg om, hvad der egentlig skete den nat.

Kapitlet om de danske jøder i Theresienstadt – der bestod af en KZ-lejr samt en ghetto – er som anden KZ-litteratur en rejse ind i helvedet. Danskerne var indespærret i ghettoen. Fødevarerpakker fra Dansk Røde Kors gav en tilskud af kalorier, men var også hård valuta på det sorte marked. Det lykkedes det danske udenrigsministerium, at få en lille delegation til at besøge de danske statsborgere i juni 1944. Fra tysk side blev der gjort store anstrengelser for at forvandle lejren til en mønsterlejr med spisesal, børnehaver, festplads med musik og apotek. Da de to embedsmænd rejste hjem blev hele kulissen fjernet. Der var ingen danske jøder på transporterne til Auschwitz, og antallet af døde var begrænset til 53 personer. Busser fra svensk og dansk Røde Kors nåede også til Theresienstadt, og fragtede de danske jøder ud i sidste øjeblik. Der var kaffe og chokolade ombord. Forfatteren har ikke inddraget Jørgen Barfods standardværk fra 1969 – "Helvede har mange navne" (ZAC, red.) – om de danske i tyske KZ-lejre og fængsler. Det er en fejl, idet Jørgen Barfods anvendte beretninger er mere mangfoldige, og afgivet 20 år efter begivenhederne.

"Oktober 1943" er et stort fint værk med en velskrevet tekst med mange interessante beretninger, hvor nogle ikke har været præsenteret før. Enkelte passager skriver forfatteren dialoger ind i fremstillingen. Det er kildekritisk problematisk. Den overordnede analyse af begivenhederne bringer ikke meget nyt. En lille personlig betragtning er, at en af de jødiske helte kunne være skrevet ind i fremstillingen. Eksempelvis den 21-årige Hugo Horwitz, der flygtede med familie i oktober 1943, men vendte på eget initiativ tilbage i februar 1944. Horwitz blev optaget i modstandsbevægelsen BOPA, og udførte hvervet som gruppeleder indtil befrielsen over 50 sabotager og likvideringer. Set fra denne anmelders synspunkt, kunne sådanne historier have givet endnu mere nerve til en ellers god og velskrevet bog.

Der giver 4 faner.

